

Отже, використання на уроках української мови аналізу тексту як засобу засвоєння естетичної функції мови сприятиме формуванню в учнів умінь і навичок визначати роль мовних одиниць у досягненні образності й естетичності художнього тексту, усвідомленню ними значення емоційно-експресивних одиниць для створення художніх образів.

Література

- 1. Бакум З. П.** Естетичний аспект у навчанні української мови. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*. № 22 (209), листопад. Луганськ, 2010. С. 177-183. URL: http://elibrary.kdpu.edu.ua/jspui/bitstream/0564/418/1/Бакум_Естетичний_аспект_у_навчанні_української_мови.pdf
- 2. Зайченко І. В.** Педагогіка. Навч. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл., 2-е вид. Київ : „Освіта України”, „КНТ”, 2008. 528 с.
- 3. Нікітіна А. В.** Аналіз тексту в системі лінгводидактичних категорій. *Лінгвістика: зб. наук. праць*. Старобільськ : ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”. 2015. № 2 (33). URL: http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/291/1/Nikitina_Аналіз_тексту.pdf
- 4. Методика** навчання української мови в середніх освітніх закладах / М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман та ін.; за ред. М. І. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2005. 400 с.

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНИЙ ПРИНЦИП НАВЧАННЯ СТИЛІСТИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Анжеліка Попович (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, м. Кам'янець-Подільський, доцент)

В умовах розвитку нової освітньої парадигми відбувається „перебудова змісту принципів, які зберегли своє значення в нових умовах, і з'являються нові принципи, в яких відбиваються нові вимоги суспільства до навчання” [5, с. 444]. Водночас принципи навчання історично конкретні й віддзеркалюють нагальні суспільні потреби [5, с. 444; 4, с. 74]. Під впливом соціального прогресу й наукових досягнень, у міру того, як виявляються нові закономірності навчання, накопичується досвід роботи викладачів закладів вищої освіти, принципи навчання видозмінюються, вдосконалюються.

Сьогодні в навчанні стилістики української мови вагомим є застосування лінгвосинергетичного принципу. Подибуємо різні дефініції цієї дидактичної категорії: синергетичний, системно-синергетичний, акме-синергетичний, лінгвосинергетичний принцип (Л. Белехова, А. Курінна, М. Оліяр, Н. Перхайло, Р. Пикалюк, В. Сидоренко та ін.). З методичного погляду на тлумачення означеного принципу звертають увагу З. Бакум, О. Бондаревська, О. Горошкіна, О. Караман, С. Караман, О. Копусь, М. Оліяр, Н. Остапенко, Н. Перхайло, В. Сидоренко та ін.

О. Селіванова стверджує: „У гуманітарних науках синергетика розглядається як нова наукова парадигма, якісно новий виток системного підходу” [7, с. 35]. Провідними перспективними напрямками в методиці навчання мови щодо лінгвосинергетики мають бути проблеми породження мовлення і його функціонування у відкритій сугестивній мовленнєвомисленнєвій площині [3]. Важливо пробудити в майбутніх учителів-словесників лінгвосинергетичне уявлення, зокрема вміння віднаходити слова-образи, тексти-образи, створені в художніх творах або впродовж власного мовопродукування. Студенти повинні відчувати слово й відтінки його значень (наприклад, під час вивчення стилістичних синонімів).

Лінгвосинергетичний принцип навчання стилістики – це принцип, за якого мова художнього твору вивчається як динамічна, рухлива, змінна система, що має специфічні закони самоорганізації й розвитку. Важливо в текстах визначати зовнішні й внутрішні чинники розвитку мовної системи й складники, які керують процесами її становлення, самоорганізації й функціонування. Цей принцип використовують під час з’ясування питань, пов’язаних із нестійкістю окремих мовних систем. Наприклад, у процесі вивчення стилістичних функцій лексичних засобів варто брати до уваги основні тенденції розвитку сучасної лексичної системи з урахуванням останніх змін (відкритість, динамізм, складність структури, нерівномірність і різні темпи розвитку окремих її шарів).

Н. Боднарчук зауважує: „Текст як синергетичний об’єкт набуває властивостей спонтанної активності, яка реалізується

як здатність тексту впорядковувати не тільки самого себе (ендогенна активність), а й навколишнє середовище – концептуальні системи продуцента та реципієнта (екзогенна властивість)” [2, с. 26]. Розгляд тексту як лінгвосинергетичного об’єкта передбачає визначення його структури й ритмо-мелодійних особливостей, взаємодії та впливу компонентів тексту, з’ясування наявності асоціацій декодування смислу, порівняння концептуальних систем автора тексту й реципієнта, а також функцій компонентів тексту тощо.

Аспекти стилістичних засобів і прийомів навчання іноземних мов крізь призму синергетики досліджує О. Бабелюк, яка стверджує: „синергетична парадигма передбачає розуміння тексту як складної, відкритої та нелінійної системи, що функціонує завдяки взаємозв’язку власних елементів та підсистем під впливом регуляторних механізмів самоорганізації” [1, с. 11]. На заняттях варто вивчати стилістичні засоби й прийоми, які використовуються в тексті як когерентні (взаємозамінювальні, взаємопогоджувальні). Це зреалізовується в процесі аналізу сучасних постмодерністських творів українських письменників (Ю. Андруховича, Ю. Винничука, В. Діброви, С. Жадана, Б. Жолдака, О. Забужко, Ю. Іздрика, Леся Подерв’янського, Т. Прохаська та ін.). Студенти отримують такі завдання: виявити конотації нейтральних стилістичних засобів; з’ясувати компонентом якого стилістичного прийому є нейтральна лексика; схарактеризувати мовні особливості постмодерністського іронічного стилю письма, звернувши увагу на мовну гру; потлумачити, як прийоми традиційної поезики стають постмодерністськими; з художніх творів навести приклади використання графічних засобів: абстрактні типографічні фігурні тексти, ілюстрації, математичні знаки й формули, своєрідна техніка розподілу тексту на колонки, варіювання розміром шрифтів, розріджений шрифт, дефісація, подвоєння або потроєння букв, логографічні знаки, написання слів з великої або малої літери, усунення розділових знаків, графічний поділ рядків на фрагменти тощо. Під час вивчення фоностилістики увага звертається на фонетичну мовну гру, ефект мультимедійності та з’ясовується значення цих засобів

для сприймання тексту й створення емоційно-виражальних відтінків.

Л. Пономарьова впевнена, що навчання мовленнєвої творчості – це мистецтво вчити володінню усним і писемним словом в процесі творення текстів різних стилів та жанрів [6, с. 3]. В основі цієї методики навчання повинен бути лінгвосинергетичний принцип. Співтворчість викладача й студентів спонукає до виголошення й написання творчих робіт різної тематики. Викладач мотивує студентів бути творчо активними, реалізовувати свої потенційні можливості. А. Курінна небезпідставно стверджує: „Синергетика словоцентричної діяльності є базовою і з'єднувальною ланкою всіх структурних компонентів мовної особистості (когнітивного, емоційного, мотиваційного), які перебувають під впливом соціальних чинників, формування мовної особистості впродовж лінгвосинергетичної навчальної діяльності передбачає навчання словотворчості й мовленнєвотворчості з урахуванням синергетичних знань” [3, с. 131]. Отож, застосування лінгвосинергетичного принципу сприяє вдалій підготовці студентів до мовленнєвотворчої діяльності.

Література

- 1. Бабелюк О. А.** Стилiстичнi засоби i прийоми кризь призму лiнгвосинергетики // Вiсник Київського національного лiнгвiстичного унiверситету. Серiя : Фiлологiя. Київ, 2011. Т. 14. № 1. С. 7 – 17;
- 2. Бондарчук Н. О.** Лiнгвосинергетика як методологiчна основа дослiдження тексту // Науковий вiсник Волинського національного унiверситету імені Лесі Українки. Фiлологiчнi науки : мовознавство. Луцьк, 2011. № 1. С. 24 – 27;
- 3. Куринная А. Ф.** Значимостъ лингвосинергетической деятельности в процессе формирования языковой личности школьника // Науковий часопис Національного педагогiчного унiверситету імені М. П. Драгоманова. Серiя 5. Педагогiчнi науки : реалiї та перспективи. Київ, 2011. Вип. 29. С. 126 – 132;
- 4. Микрюков В. Ю.** Краткий курс педагогiки : учебное пособие. Санкт-Петербург : БХВ-Петербург, 2011. 240 с.;
- 5. Подласый И. П.** Педагогика. Новый курс : в 2 кн. Кн. 1. Общие основы. Процесс обучения : учебник для вузов. Москва : Гуманит. изд. Центр „Владос”, 1999. 576 с.;

- 6. Пономарева Л. Д.** Речетворчествоуочащихся: синергетический поход // Русский язык в школе. 2001. № 6. С. 3 – 4;
- 7. Сєліванова О. О.** Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 712 с.

СПЕЦИФІКА ЗАСВОЄННЯ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ УКРАЇНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ

Олена Похилук (Комунальний заклад вищої освіти „Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж”, декан філологічного факультету)

Збагачення активного словника учнів, удосконалення граматичної будови мовлення, оволодіння українським мовленнєвим етикетом значною мірою повинно здійснюватися засобами української фразеології, адже уміння правильно й доречно користуватися в усному та писемному мовленні фразеологізмами є ознакою високого рівня оволодіння мовою.

Потреба в збагаченні мовлення учнів українською фразеологією визначила необхідність розробки ефективної системи роботи з фразеології на уроках української мови в загальноосвітній середній школі, зокрема в початкових класах. Теоретичне осмислення психологічних, лінгводидактичних основ методики роботи над збагаченням мовлення учнів початкових класів українською фразеологією, узагальнення передового досвіду вчителів початкових класів підтвердили актуальність порушеної проблеми.

Ефективні шляхи збагачення мовлення учнів пропонували учені-психологи Л. Айдарова, М. Жинкін, Г. Костюк, І. Синиця та ін. Сучасна методика збагачення мовлення учнів українською фразеологією будується здебільшого на основі здобутків українського теоретичного мовознавства й передового педагогічного досвіду загальноосвітніх шкіл.

Попри значні досягнення в останні десятиріччя у методиці початкового навчання, теорія й практика роботи над збагаченням мовлення та розвитком фразеологічного запасу учнів потребує глибшого аналізу, оскільки в дослідженнях не наводиться оптимальної кількості фразеологічних одиниць у мовленні молодших школярів, не аналізується роль фразеологічної синонімії, антонімії, багатозначності,